

INGLIZ TILIDA SEMASIOLOGIYA VA POLISEMIYANING IFODALANISHI

Norova Mexri Baxtiyorovna
Buxoro davlat universiteti Tabiiy
yo'nalishlarda chet tili kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada lingvistika sohasi bo'lgan semasiologiya va inglizcha so'zlarning leksik ma'nolari, semantik strukturasi va so'zlarning polisemiya tahlil qilinadi. Shuningdek, ingliz tilida leksik ma'noning rivojlanishi, lug'at tarkibi va mazmuni doirasidagi so'zlar o'rtasidagi bog'lanish va munosabatlarning tizimi hamda tilning boshqa jihatlari ochib beriladi, shu bilan birga, maqolada ingliz tiliga ko'p ma'nolilik xos bo'lib, keng tarqalganligi, so'zlarning noaniqligi, real voqelikning cheksiz xilma-xilligi to'g'risida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: ma'no, tushuncha, tilshunoslik, til birliklari, leksik birlik, network, denotativ, ob'yekt

ВЫРАЖЕНИЕ СЕМАСИОЛОГИИ И ПОЛИСЕМИИ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Норова Мехри Бахтиёровна
Преподаватель кафедры Иностранных
языков в естественных направлениях
Бухарского государственного университета

Аннотация: В статье анализируются лексические значения, семантическая структура и многозначность слов в области лингвистики, семантики и английских слов. В статье также раскрывается развитие лексического значения в английском языке, система связей и отношений между словами в рамках лексики и содержания, а также другие аспекты языка, однако для статьи характерна неоднозначность английского языка. двусмысленность слов, бесконечное разнообразие реальной действительности.

Ключевые слова: значение, концепт, лингвистика, языковые единицы, лексическая единица, сеть, денонатив, объект.

SEMASIOLOGY AND POLYSEMY IN ENGLISH EXPRESSION

Norova Mekhri Bakhtiyorovna
ESP Teacher of the Department of Foreign
Languages in Natural Sciences
Bukhara State University

Abstract: The article analyzes the lexical meanings of English words, semantic structure and polysemy of words and semasiology, the field of linguistics. The article also reveals the development of lexical meaning in English, the system of connections and relationships between words within the vocabulary and content, as well as other aspects of the language; however, the article is characterized by ambiguity in English and the prevalence, the ambiguity of words, the infinite diversity of real presence.

Keywords: meaning, concept, linguistics, language units, lexical unit, network, denotative, object.

Hozirgi kunda millatlar va davlatlar orasidagi madaniy, siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy aloqalar kuchayib borayotgan bir davrda, ingliz tilni o'rganishga ehtiyoj ham ortib bormoqda. Shu ma'noda, tilning o'ziga xos jihati bo'lgan til birliklari - semalarni o'rganish zaruriyati kelib chiqadi. Tilshunoslikning til birliklarining ma'nosini o'rganuvchi bo'limi semasiologiya deb ataladi. Bu atama yunoncha "sēmasiā" (ma'no) va "logos" (bilim) so'zlaridan olingan.

Tilshunos olim I.V. Arnold so'zning leksik ma'nosiga quyidagi ta'rifni beradi: "So'zning leksik ma'nosi deganda...til tizimi orqali tushunchalar, his-tuyg'ular yoki munosabatlarni amalga oshirish tushuniladi" [1, 151]

Lingvist A.I. Smirnitskiy ma'noni "ongda ob'ekt, hodisa yoki munosabatlarni ma'lum bir holda aks etishi (yoki voqelikning alohida elementlaridan yasalgan, xarakteriga ko'ra muqobil bo'lgan ruhiy tuzilman) deb ta'riflaydi, bu so'zning tarkibiga uning ichki tomoni sifatida kiradi va unga nisbatan so'zning jaranglashi moddiy qobiq vazifasini bajaradi, bu nafaqat ma'noni ifodalash va uni boshqa odamlarga yetkazish uchun, balki uning vujudga kelishi, shakllanishi, mavjudligi va rivojlanishi uchun ham zarur" [2.].

Ingliz tilining semantik tuzilishi murakkab tizimdir. Uning to'rtta asosiy jihati bor:

1. Har bir so'z leksik va grammatik ma'nolarni birlashtiradi, masalan, e.g. to go – harakat fe'li. Grammatik ma'no so'z mansub bo'lgan bo'lakning ma'nosidir.
2. So'z odatda faqat ob'ektni bildirmaydi, uning semantik tuzilmasi assotsiatsiyalar tizimini ham o'z ichiga oladi. Uning yordami bilan so'zlovchi biror narsa, hodisa va jarayonga o'z munosabatini bildiradi. So'z ma'nosiga predmet, tushuncha (referent) deb ataladigan denotativ komponent kiradi. Konnotativ komponentga emotsional, baholovchi, ekspressiv va stilistik ma'no komponentlari kiradi.
3. So'zning denotativ ma'nosi semantik qismlarga yoki komponentlarga bo'linadi, ular semantika deyiladi.
4. So'z polisemantik, ya'ni o'zining semantik tarkibida bir nechta leksik-semantik variantlar va ma'nolarga ega bo'lishi mumkin. Barcha leksik-semantik variantlar (LSV) so'zlar bir-biri bilan umumiy sema orqali bog'lanib, so'zning semantik tarkibini tashkil qiladi.

Masalan, to manage – 1. To succeed in doing something difficult; 2. To succeed in dealing with problems, living in a difficult situation etc.; 3. To succeed in buying things you need to live even though you do not have very much money; 4. to be able to do something or carry something without help; 5. to do something that causes problems; 6. to direct or control a business and the people who work in it, to be the manager of; 7. to use your time or money effectively; 8. to succeed in keeping something neat and tidy; 9. to control the behavior of a person or animal; 10. to be able to do something because you are strong enough or healthy enough; 11. to be able to eat and drink something; 12. to make yourself say or do something when you do not really want to; 13. to have time for (Longman Dictionary of Contemporary English, Longman Dictionaries, 1995.).

Bu barcha ma'nolarni birlashtirgan umumiy sema – "success" semasi.

"Concept" (tushuncha) atamasi tilshunoslikka mantiq va psixologiyadan kirib kelgan. Bu narsa va hodisalarning eng muhim xususiyat va munosabatlar ongida aks etishini anglatadi. Har bir "tushuncha"ning o'ziga xos chegarasi va ma'nosi bor. "Tushuncha"ning chegaralari u tegishli bo'lgan real voqelikning barcha ob'ektlari bilan belgilanadi.

“Tushuncha” mazmuni uni boshqa tushunchalardan ajratib turuvchi barcha xususiyatlarni o‘z ichiga oladi. Leksik ma’no va mantiqiy tushunchani tenglashtirib bo‘lmaydi.

Tushuncha va ma’no o‘rtasidagi munosabat o‘zgarishi mumkin. Tushunchalar har doim hissiy jihatdan neytraldir, chunki ular ong toifasiga kiradi. Til inson ongining barcha mumkin bo‘lgan tomonlarini tilda aks ettirgani uchun ko‘p so‘zlarning ma’nolari nafaqat ob’ektiv voqelikning o‘zini, balki so‘zlovchining holatini, uning aytayotgan gapiga munosabatini aks ettiruvchi konnotatsiyalarni ham aks ettiradi. Kontseptsianing hissiy komponentining mazmuni har xil bo‘lishi mumkin. Hissiy rangdagi so‘zlar ijobiy va salbiy his-tuyg‘ularning butun spektrini ifodalaydi: hayrat, hurmat, muloyimlik, nafrat, kinoya, g‘azab va boshqalar.

Umuman olganda, tushuncha va ma’no o‘rtasidagi farqlarni aniqlab, so‘zning leksik ma’nosini tilning grammatik va leksik xususiyatlari ta’sir ko‘rsatadigan ma’lum bir til tizimidan foydalangan holda tushuncha, his-tuyg‘u yoki ob’yektni amalga oshirish sifatida aniqlash mumkin. Kontseptsiani nomlaydigan so‘zlar hissiy yoki stilistik rangga ega bo‘lishi mumkin. Leksik ma’noni anglashdan ajratib turuvchi o‘ziga xos xususiyatlar so‘zning lingvistik xususiyatiga bog‘liq. Ma’no ifodalash so‘zning vazifalaridan biri bo‘lib, bu uning yagona vazifasi emas, chunki hech qanday tushunchani nomlamaydigan so‘zlar ham mavjud. Leksik ma’noning rivojlanishiga lug‘at tarkibi va mazmuni doirasidagi so‘zlar o‘rtasidagi bog‘lanish va munosabatlarning butun murakkab tizimi hamda tilning boshqa jihatlarini ta’sir ko‘rsatadi.

Ko‘p ma’nolilik tilda keng tarqalgan hodisadir. So‘zlarning noaniqligi, real voqelikning cheksiz xilma-xilligi bilan solishtirganda, til cheklangan tizimdir. Bizning ongimizda voqelik va tushuncha hodisalari ularni til orqali aks ettirish uchun alohida mustaqil til birliklari sonidan ko‘proqdir. Rus tilshunosi V.V. Vinogradov shunday deydi: “Hech bir tilda biron bir aniq fikrni mustaqil so‘z va o‘zak element bilan ifodalash imkoniyati yo‘q. Tajribaning o‘ziga xosligi cheksizdir va eng boy tilning resurslari qat’iy cheklangan. Til son-sanoqsiz ma’nolarni targ‘ib qilishga majbur bo‘ladi, u yoki bu asosiy tushunchalarning ma’lum sarlavhalari bo‘yicha aniq yoki yarim aniq fikrlarni qo‘llaydi, ular vositachi funktsional bog‘lanish vazifasini bajaradi” [3].

Polisemantik tarmoq ot turkumiga kiruvchi so‘zni ko‘rib chiqaylik. Bu so‘zning semantik tarkibida ko‘chma ma’noning shakllanishi kuzatiladi. U alohida birlik bo‘lib, ishbilarmonlik aloqasi sohasiga mansub, birlikdan shakllangan semantik hosila jarayoni natijasida shakllanadi. Bu birlik stilistik jihatdan neytral yoki boshqa sohada ishlatiladi; masalan, muhandislik sohasida. Ingliz tarmoq otlari seriyasida bir nechta LSV mavjud:

network 1. a complex system of roads etc. crossing each other. 2. a closely linked group of people, companies. 3. a group of broadcasting stations that link up to broadcast the same programmes at the same time. 4. a system of computers linked together. (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, Oxford University Press, 1999, p. 780)

Nomzodlik nuqtai nazaridan I denotatsiya operatsiyani bajarish uchun o‘zaro bog‘langan murakkab jonsiz jismlarning o‘zaro bog‘langan tizimini o‘z ichiga oladi. Ikkilamchi nominatsiya ob’ekti sifatida denotata II ham murakkab va o‘zaro bog‘langan tizim sifatida ishtirok etadi, lekin u faqat kompaniyalar yoki filiallar, shuningdek, yagona tarmoqda qo‘shma harakatlar yoki operatsiyalarni amalga oshirish uchun uyushgan kompaniya bo‘linmalari sifatida ishtirok etadi.

Shu bilan birga, har ikkala denotatga umumiy bo'lgan "o'zaro bog'liqlik, har qanday harakatni birgalikda bajarish" asosida ma'no siljishi kuzatiladi. So'zning semantik tuzilishini tahlil qilishda M.N. Lapshina tomonidan taklif qilingan semantik komponentlarni semantika (arxisemalar), turlar bo'yicha semantika va turlar bo'yicha potentsial semantika guruhlariga bo'lishdan foydalanish to'g'ri bo'ladi [4].

Leksik birlik tarmog'i "business environment" tushunchasini yangilash funksiyasini bajaradi, chunki "connection, crossing" semafori kosmosda turli xil o'zaro bog'langan ob'ektlarni topishni nazarda tutadi. Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu semafor berilgan so'zning semantik tarkibiga kiritilgan barcha LSV uchun o'zgarimasdir.

Ma'lumki, leksik semantikaning rivojlanishi ikki kuch ta'sirida yuzaga keladi. Bu kuchlar tobora kengayib borayotgan dunyo va dunyoni bilish qonuniyatlari haqidagi bilim bo'lib, tilning yig'indisi va gnoseologik funksiyalarini aks ettiradi va bilimni o'zlashtirish va o'zgartirishning dinamik jarayonlari natijasidir. Tarmoqning leksik birligiga kelsak, u ma'no taraqqiyoti jarayonida atrofdagi voqelikning yangi ob'ektlarining paydo bo'lishi bilan bog'liq bo'lib, ma'lum xususiyatlarga ega. Ya'ni, u ob'ektlarning fazoviy masofasi va ularning o'zaro ta'siri bilan bog'liq. Bu bilim mavjud birlikning semantik tuzilishida namoyon bo'ladi.

Shuni ham ta'kidlash joizki, bu holda yangi LSV ni ishlab chiqishda polisemantning semantik tarkibida "inheritance" jarayoni sodir bo'ladi, ya'ni ma'lum miqdordagi konseptual ma'lumotlar uzatiladi, bu ma'lumotlar yangi LSV ga aylanadi, bosh ma'nodagi polisemantik so'z (bog'lanish, kesishish). Semantik tarkibida turli xil LSV larning mavjudligi tufayli "network" so'zi polisemantik bo'lishi va turli sintagmatik muhitda ishlatilishi mumkin.

For example, a rail/road/canal network; a network of underground cables/pipes, a communications/transportation/distribution network set up a network of financial advice centres (business style) the three big US television networks a local area network (computing) (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, p. 780).

In short, the problem of word polysemy has always attracted the attention of researchers because the processes of development of new meanings in words have occurred, are occurring, and will continue to occur due to changes in the realities around us. For the same reason, there will continue to be an interest in the study of various aspects of semiotics and polysemy in the future.

Masalan, a rail/road/canal network; a network of underground cables/pipes, a communications/transportation/distribution network set up a network of financial advice centres (business style) the three big US television networks a local area network (computing) (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, p. 780).

Xulosa qilib aytganda, so'zning ko'p ma'noliligi muammosi doimo tadqiqotchilarning e'tiborini tortgan, chunki so'zlarda yangi ma'nolarning rivojlanish jarayonlari atrofimizdagi voqelikning o'zgarishi tufayli sodir bo'lgan, sodir bo'lmoqda va bundan keyin ham sodir bo'ladi. Xuddi shu sababdan, kelajakda semiotika va polisemiyaning turli jihatlarini o'rganishga qiziqish davom etadi.

References:

1. Arnold I.V. Стилистика. Современный английский язык. – М.: Флинта: Nauka, 2002.
2. Smirnitsky A.I. Лексикология английского языка. – М.: Izdatelstvo literature na inostrannix yazikax, 1956.

3. Vinogradov V.V. Избранные труды: лексикология и лексикография. – М.: Наука, 1977.
4. Lapshina M.N. Ономасиологический анализ приема «смещение» в английском языке (на материале просторечных имен лица) // *Semanticheskaya integratsiya v sintagmatike* (Sb. nauch. tr.), Latviyskiy gosuniversitet im. P.Stuchki, 1984, P.89-96.
5. Zvegintsev V.A. Семасиология. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1957. — 320 p.
6. Mavlonova Ugiloy Khamdamovna 2020. Similarities and differences between types of comic. *International Journal on Integrated Education*. 3, 9 (Sep. 2020), 105-107. DOI:<https://doi.org/10.31149/ijie.v3i9.596>.
7. Achilova Risolat Azamovna. (2021). SEMANTICAL FEATURES OF ANTONOMASES IN LITERATURE. *European Journal of Research Development and Sustainability*, 2(3), 55-57. Retrieved from <https://scholarzest.com/index.php/ejrd/article/view/363>
8. Mavlonova Ugiloy Khamdamovna, "IRONY IN FITRAT'S DRAMAS", *IEJRD - International Multidisciplinary Journal*, vol. 5, no. CONGRESS, p. 3, Nov. 2020.
9. AR A`zamovna. THE SEMANTIC VALUE OF ANTONOMASIA IN THE WORKS OF SHAKESPEARE . *INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART* 4 (2), 6-11, 2021.
10. AR Azamovna. THE ROLE OF ANTONOMASIA IN THE PROSE OF ALISHER NAVOI . *SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA STATE UNIVERSITY*, 2020, 188p.
11. Mavlonova Ugiloy Khamdamovna. (2021). IRONY IN LYRICS. *European Journal of Research Development and Sustainability*, 2(4), 77-81. Retrieved from <https://scholarzest.com/index.php/ejrd/article/view/609>
12. У.Х. МАВЛЯНОВА. КИНОЯНИНГ ОҒЗАКИ, ВАЗИЯТЛИ ВА ДРАМАТИК КЎРИНИШЛАРДА ҚЎЛЛАНИЛИШ АҲАМИЯТИ - МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА, 2021.
13. Mavlonova Ugiloy Khamdamovna. THE ROLE OF IRONY IN UZBEK LITERATURE. *SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA STATE UNIVERSITY*. 2021/3(85), P. 50-59
14. Sharipova D. RELATIONSHIP OF SYMBOL AND ALLEGORY. // *NamDu*. -2021. – №. 5. – P. 275-279.
15. Sharipova D. THE RELATIONSHIP BETWEEN SYMBOL AND METAFORA//*INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART* //VOLUME 6, ISSUE 3. – 2020. – № 3. – P. 232 - 239.
16. Shavkatovna Sh. D., Istamovna I. N., Komiljonovna X. M. Symbols and Images in Uzbek stories//*Proceeding of The ICECRS*. – 2020. – T. 5.
17. Khamdamovna, M.U. 2021. Aesthetic and Psychological Features of Irony. *International Journal on Integrated Education*. 4, 10 (Oct. 2021), 184-187. DOI:<https://doi.org/10.31149/ijie.v4i10.2318>.
18. Norova M.B. Narziyeva I.Z. Terms and terminology in the Uzbek and English languages. *International Journal on integrated education*. e-ISSN:20203502 p-ISSN:26153785 Impact factor. -173-176p.
19. Norova M.B. Vosiyeva Sh. I. Various approaches to terminology. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, Vol.24, Issue 09, 2020. ISSN:1475-7192 Scopus. -394-397 p.
20. Norova M.B. Importance of Semiotics in poetry. *Journal Academy* №3(66), Mart 2021. ISSN2412-8236. Google Scholar.-P.24-28

21. Norova M. Semiotics in Uzbek Classical Poetry, Middle European Scientific Bulletin. ISSN 2694-9970. Volume 9, №1, February 2021.

УЛУЧШЕНИЕ ПОЭТИЧЕСКОГО СОДЕРЖАНИЯ ЮМОРИСТИЧЕСКОЙ ДЕТСКОЙ ПОЭЗИИ

Джураева Гулноза Ахматовна

Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы

Аннотация: В статье анализируются юмористические произведения детской поэзии, созданные за годы независимости, с точки зрения поэтической и содержательной гармонии. В статье анализируется детская литература, в частности, поэтические произведения Д. Раджаба, Х. Имонбердиева, Т. Адашбаева. За годы независимости в детской поэзии стали появляться размышления о поэтических новациях.

Ключевые слова: независимость, поэтика, символ, образование, творческая лаборатория.

IMPROVING THE POETIC CONTENT OF HUMOROUS CHILDREN'S POETRY

Tashkent State University of Uzbek Language and Literature

Abstract: The article analyzes humorous works of children's poetry, created during the years of independence, from the point of view of poetic and meaningful harmony. The article analyzes children's literature, in particular, the poetry of D. Rajab, H. Imonberdiev, T. Adashbaev. During the years of independence, reflections on poetic innovations began to appear in children's poetry.

Keywords: independence, poetics, emblem, education, creative laboratory.

ҲАЖВИЙ-МАЖОЗИЙ БОЛАЛАР ШЕЪРИЯТИДА ПОЭТИК МАЗМУН ТАКОМИЛИ

Жураева Гулноза Ахматовна

ТошДўТАУ доценти, филология фанлари номзоди

Annotatsiya: Ushbu maqolada mustaqillik yillarida yaratilgan bolalar she'riyatiga doir hajviy asarlar poetik va mazmun uyg'unligi nuqtayi nazaridan tahlil qilingan. Maqolada bolalar adabiyoti, xususan, she'riyatida ijod qilgan D.Rajab, H.Imonberdiyev, T.Adashboyevlarning she'riy asarlari tahlilga tortilgan. Istiqlol yillarida bolalar she'riyatida ko'zga tashlangan poetik jihatdan yangiliklar haqida mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: mustaqillik, poetika, timsol, tarbiya, ijod laboratoriyasi.

Болалар адабиётининг ўзига хос табиати, унинг маърифий, бадиий эстетик қиммати доимо ижодкорларнинг ҳам, танқидчиларнинг ҳам диққат марказида бўлиб келган. Айниқса, ҳажвий-мажозий шеърият ўзининг кўп қатламлилиги, тағдор мазмун касб этиши билан китобхонларни ўзига жалб қилса, танқидчилар ҳам бундай асарларни таҳлилга тортиб, улардан китобхон уқа олмаган мазмунни синчи нигоҳи билан кашф этганлар. С.Ирисхўжаеванинг таъкидлашича, “Мавзу муҳимлиги, яхши мақсаднинг ўзи чинакам бадиий асар учун етарли эмас. Ана шунга қўшилган ҳолда фикрнинг болалар диди, дунёқарашига мос ҳолда ифодаланиши, бунинг устига